

ימים גורליים

הצבא, העוקב אחרי מאורעות-המלחמה, ידע עליו רק באופן כללי וסתמי. רבים מתושבי בריטניה לא ידעו כלל על קיומו.

לורד אלנברוק (אז סר אלן ברוק) כיהן במשך מל-חמת-העולם בתפקידים שונים ומגוונים. בטרם הגיע לשיא-המינויים הצבאיים בקיסרות הבריטית. הוא פקד על הקורפוס-השני באותו חיל-משלוח הבריטי אשר יצא לצרפת עם פרוץ המלחמה — וחזר לאנגליה עם הפינוי מדונקירק. לאחר הפינוי ההוא — חזר לצרפת כמפקדם של אותם כוחות בריטיים אשר נשארו אז בצרפת, דרום-מערבה לקו הנהר סומה.

לאחר שפנו אל בריטניה גם כוחות אלה, חזר גנ. ברוק למשך חודש יחיד אך עמוס-תפקידים, לפקד על פיקוד-הדרום — אשר משימתו היתה, כאמור, לבלום את הפלישה שהגרמנים התכוננו לקראתה אזוריזמן. לאחר זאת שירת במשך קרוב לשנה וחצי כמפקד כללי על כוחות-היבשה שבאיים הבריטיים; ולבסוף, בדצמבר 1941, מינהו צ'רצ'יל כראש המטה-הכללי-הקיסרות. בתור כזה — נוסף על תפקידו הישיר, כממונה על צבא-היבשה הבריטי בכללותו — כיהן הוא גם כיו"ר ועד-ראשי-המטות, אשר כיון ותיאם את פעולתן של כל שלוש הזרועות של הכוחות-המוזוינים אשר לבריטניה.

השנה התפרסם, בחלקו, בצורת ספר, היומן אשר אלנברוק ניהל אותו בשנות המלחמה; חלקים שלמים הושמטו אמנם מתוכו, כיון שהם מתייחסים לאנשים שעודם בחיים — ויש בעובדה זו משום פגם רציני בשלמותו של הספר.

תוכנו של הספר הנוכחי (*) מקיף תקופה המתחילה בפרוץ המלחמה, ב־1939, ומסתיימת בשלהי שנת 1943, עם תום ועידת-קויבק.

ספר זה מכניס את הקורא ל־אמותיו של מנהיג המלחמה הדגול, וינסטון צ'רצ'יל; כי במשך רוב שנות המלחמה עבד אלנברוק במחיצתו של צ'רצ'יל, מדי יום ביומו. צ'רצ'יל מתגלה כאן במחשבותיו, אורח-עבודתו המזורז, התפרצויותיו, הבר-

ההיסטוריה הצבאית של כל עם מתבלטים, בדרך כלל, רק מצביאים מעטים. אולם לכל המתעניין בהיסטוריה צבאית — ולאיש-הצבא במיוחד — ברור כי חלק מהתהילה והשבח מגיע למעשה למספר רב של חיילים אלמוניים, אשר שימשו בתפקידי מטה, פיקוד או ביצוע, ואשר עשו את מלאכתם באמונה. ורבים המקרים בהם מלאכה זו — היא אשר הכניסה מצביא זה או אחר אל דפי ההיסטוריה.

דוגמה לכך מצויה למשל בקורות צבא ארצות הברית במלחמת-העולם השנייה. כל תינוק דבית-רבן יודע לספר על פטון ושריונו, על מק-ארטור ועל ברדלי — אולם מחוץ לספרות צבאית-מקצועית נזכר רק לעתים רחוקות חלקו של גנרל מרשל, יו"ר ועדת ראשי המטות בצבא ארצות-הברית באותה מלחמה. והלא הוא האיש אשר במשך שנים ספורות, באורח ממש-גאוני, הצליח להפוך צבא סדיר קטן שעצמתו לא עלתה בהרבה על מאה אלף איש, לכוח-מלחמה בהיקף של ארבע-עשר מליון איש. אולם, כאמור, בספרות הצבאית הכללית — נשכח בדרך-כלל חלקו.

כזה הוא גם גורלו של הלורד אלנברוק, אשר שימש כראש-המטה הקיסרי הבריטי ברוב שנותיה של מלחמת-העולם השנייה. הוא לא התפרסם ולא התבלט, כאחד ממצביאי בריטניה שבזירות-הקרבות. איש-

רשימה זו היא נסיון לסקור את קויה של "תקופת דונקירק" — זאת תפקידו של לורד אלנברוק באותו שלב קריטי של המלחמה. במשך החודשים שלאחר השלמת פינוי הכוחות הבריטיים מצרפת שימש לורד גנ. ברוק כמפקד פיקוד-הדרום של אנגליה, איזור-פיקוד שהיה מיועד לבלום את ההתקפה הגרמנית. מחבר רשימה זו שימש אז כמפקד מחלקה באותו כוח-שריון דל שהוטל עליו לבצע את משימות התקפת-הנגד במסגרת פיקודו של הלורד אלנברוק.

The turn of the tide, By Arthur Bryant (*)
ועתיד להופיע בקרוב ספר-המשך.

כמפקד הקורפוס השני בצבא-המשלוח הבריטי, תחת פיקודו של לורד גורט. ביומנו מתאר הוא את תוצאותיה של אותה הזנחה פושעת בתחום ההכנות הצבאיות בה נהגו הממשלות הבריטיות בתקופה שבין שתי מלחמות-העולם — כפי שבאה לידי ביטוי בצבא הבריטי ב־1939, אשר הגיע לצרפת בלי שריון ובלי כמות מספקת של נשק מתאים. בכמה סוגים חיוניים, ומאידך גיסא — הוא ממש נדהם ממראה הצבא הצרפתי, ומהנהגתו. הוא אשר נולד בצרפת, ודיבר צרפתית כצרפתי, הכיר את הצרפתים ופה וידע להעריך אל-נכון את מצבם אותה-שעה. בעוד שבועלם הצבאי זכה אז צבא-צרפת בדרך-כלל להערכה כצבא החשוב ביותר בעולם — חדר גנ' ברוק לעומקם של הדברים; ונוכח בחוסר-יכולתם של מצביאי צרפת דאז, אשר חיו במושגיה-עבר, וניסו "ללחום מחדש את מלחמות-העבר", הוא נוכח בגילויי רשלנות ביחידות הצרפתיות אשר בהן ביקר. הופעת החיילים במסדר של הארמיה-הצרפתית התשיעית, אשר היה עד-ראיה לו, מילאה את לבו חרדה. הוא ביקר גם ב"קורמג'נו" — ואף קו זה מילא את לבו דאגה עמוקה; בינואר 1940, כאשר ביצור רים אלה נודעו עדיין לתהילה ולשבח, כתב הוא ביומנו כי במקום להשקיע מליונים בקו-ההגנה הזה, נראה לו כי רצוי היה לבנות יותר מטוסים ולהקים דיביזיות-משוריינות. והוא מוסיף: "כאן נוצר רגש-בטחון מוטעה, מין הרגשה של ישיבה מאחרי גדר-ברזל שאין לגבור עליה; ואם יקרה והגדר תפרץ אולי — כי אז יתכן ורוח-הלחימה הצרפתית תתמוטט אף היא אתה".

אלנברוק מתאר את כניסת הבריטים לבלגיה, לפי התכנית, שנקבעה עוד מקודם, לאחר פתיחת ההתקפה הגרמנית במאי 1940; את הקרב-ללא-תקוה בבלגיה; ואת קרבה-הנסיגה עד לדונקירק. הכוח הגרמני אשר פרץ דרך גבעות-הארדנים לתוך בלגיה מנה 46 דיביזיות, מהן 7 משוריינות — עם 45 דיביזיות בעתודה. מולן עמדו 96 דיביזיות צרפתיות, 10 דיביזיות בריטיות, דיביזיה פולנית אחת וכ-30 דיביזיות בלגיות והולנדיות**. לצרפתים היתה עדיפות בשריון, אולם הטנקים שלהם היו ברובם מחולקים, יחידות-יחידות, בין דיביזיות החי"ר — ואילו כוח-השריון הגרמני היה מרוכז באגרוף-מחץ, בתוך דיביזיות-שריון אשר עליהן פיקדו מצביאים בעלי תנופה ומעוף, כגון גודריאן ורומל.

התיאור המפורט של קרבה-הנסיגה שנערך על-

קותיו, יחסו האכזרי לזולת, היקפו, ורעיונותיו המוצחים והבלתי-מוצלחים. ומתוך כל המערבולת מצטייר ענק-ההיסטוריה, האיש הגדול-בדורו. אלנברוק עבד בצלו של ענק זה — ותכופות פעל הוא כבלם לרבות ממוחשבותיו של ראש-הממשלה, ויצוין כי, אף שצ'רצ'יל התנגש לא-פעם עם אלנברוק, ועם ראשי-המטות בכללם, מעולם לא החליט נגד דעת יועציו הצבאיים. אכן, מונטגומרי העיד על אלנברוק כי היה "איש-הצבא הגדול ביותר — איש-צבא אישי, או איש חיל-האוויר — בכל הארצות אשר השתתפו במלחמה שמאחרינו". מיניסטר-המלחמה הבריטי דאז כתב כי תרומתו של אלנברוק לנצחון היתה שניה רק לזו של צ'רצ'יל.

אין הכונה לסקור בשורות אלה את הספר כולו, כי אם רק אותו חלק בו המתאר את התקופה הראשונה — דהיינו, תקופת הפלישה הגרמנית לצרפת, ופרשת הנסיגה אל דונקירק. בתוך כל הספרות הרבה אשר נתפרסמה לאחר מלחמת-העולם במדינותיהן של בעלות-הברית, דומה ולא ניתנת תשומת לב ראויה לפרשה זו — אף ששלב זה במלחמה חשוב עד למאד מבחינה מקצועית: שכן כאן נבחן במילואו אורח ה"בליצקריג" הגרמני*, אותו שלב הריהו חשוב עד-למאד גם מבחינה זו שבו התנסו — בתנאי נחיתות-עצמה — מצביאי הנצחון לעתיד-לבוא של צבא בריטניה. דרך אגב, יש לציין כי גדולתם של רוב הדגולים שבמצביאים הבריטים התגלתה לראשונה דוקא בקרבות שציינו אותם תנאי נחיתות-עצמה ובמצבים קשים — דוגמת מונטגומרי במסע צרפת-ובלגיה, אלסטנדרד בצרפת ובבורמה, וויילז — בלוב, ובזירת אפריקה והמזה"ת בכללה.

כאמור, עבר גנ' ברוק לצרפת בספטמבר 1939,

(*) במידה ידועה היתה יוצאת-מן-הכלל, מבחינה זו, ספרות-המלחמה הצרפתית — שבה הופיעו מספר ספרים אשר הוקדשו במיוחד למסע בבלגיה, ב־1940, ולפרשת הנסיגה משם. — המעיר.

(**) זהו פירוש-הכוחות הנקוב בספר הנסקר (הוא ניתן בחלק הכתוב בידי סיר א. בראיאנט). במציאות — היתה חלוקת הכוחות שונה מזה למדי. בחזית של הפריצה הגרמנית הנ"ל (דהיינו, למול "קבוצת-הארמיות א" הגרמנית), כולל הגזרות הסמוכות שמימין ומשמאל, נמצאו לכל היותר 22 דיביזיות צרפתיות בחזית ועד 13 בעתודה, ואולי אפשר לצרף לכך אחדות מ־10 הדיביזיות הבריטיות. ואילו נגד עיקר הדיביזיות הבריטיות, וכן הצבא הבלגי ומספר דיביזיות צרפתיות, התקדמו כוחות גרמניים אחרים (מתוך "קבוצת הארמיות ב"), בעצמה של קרוב ל־20 דיביזיות. בעצמה הצרפתית הכוללת, כפי שניתנה בספרו של בראיאנט, נכללו גם הכוחות שבקורמג'נו.

ידי הקורפוס-השני הבריטי מהוה פרק-לימוד בנושא זה — שהוא אחד הקשים ביותר לביצוע בשדה-הקרב. ואילו קרב-הנסיגה בצרפת ובבלגיה היה קשה-לביצוע במיוחד — שכן התנהל הוא בתנאי נחיתות-אורית מוחלטת, לאורך כבישים הסתומים על-ידי המוני פליטים המומים, על פני שטחיה של מדינה אשר רוח חייליה נשברה או לחלוטין, ואשר צבאה, בחלקו, התפורר תוך-כרי לחימה. מצויה בתי-אורו זה דוגמה מאלפת כיצד יכול מצביא ברמה של מפקד-קורפוס להשפיע אישית, יום-יום, על מהלך הקרב — וזאת מבלי לעקוף דרגים, ותוך ניצול מלא של המטה, באמצעות ראש מטהו — (תפקיד אותו מילא אז גנרל ריטצ'י). תיאור עובדתי כזה מצוי בספר, למשל, לפעולותיו ביום ה-27 במאי — יום בו שלוש דיביזיות גרמניות לחצו על דיביזיות-הרגלים ה-5 הבריטיות, והקו הבריטי כולו נראה היה כצפוי להתמוטטות. בעקבות התיאור מיומנו של אלנברוק מצטט עורך הספר את דבריו של מפקד הדיביזיה ה-5, גנרל פרנקלין, אשר בהם העריך הלז את חלקו של אלנברוק בהצלת המצב באותו יום. אלנברוק מתאר אמנם, כאמור, כיצד השפיע אי-שית על מהלך הקרב — אולם הוא חוזר ומדגיש כי תמיד פיקד באמצעות מטהו. הוא עומד על בעיית מצב-רוחו של מפקד, והשפעתו על הגייסות; קל לתאר את מצב-רוחו והלך-מחשבותיו בתנאים בהם היה נתון אז, בשעת הנסיגה — אולם תמיד הוא דאג לכך כי איש לא ירגיש בהם. בכך רואה הוא חובה עליונה של מפקד. בהגיעו למפקדת עוצבה-כפופה, היה מרגיש מיד כי העינים נעוצות בו, כדי ללמוד מהבעת-פניו או מאמרת-פיו על המצב. בת-קופה בה שרר חוסר-בטחון מוחלט לגבי תוצאות המערכה, הצליח הוא להתגבר על הדאגות והספקות אשר אכלוהו מבפנים, ותמיד הראה החוצה פנים של בטחון ושלווה. בימים קשים אלה הרגיש הוא עד כמה רב ערכם של דברי עידוד והערכה של המפקד כלפי אלה הכפופים לו.

המצב הקריטי ביותר נוצר כאשר כוחותיו המ-שוריינים של גודריאן הגיעו עד לחוף הלבנש, ליד אבזיל — ועמדו לפנות צפונה ולמגר את הצבא הבריטי המוקף. בשלב זה התרחש מעין „נס“, אשר הציל את חיל-המשלוח: הלחימה התקיפה של הדי-ביזיה הבריטית ה-5 על איזור העיר ארס, ושמועות על התקפות-נגד מקומיות בריטיות שתבוצענה נגד „פרוזדור-השריון“ שהקימו הגרמנים, הן כנראה

שהרתיעו את היטלר — אשר חשש, מחד, גיסא, לא-גפיו של כוח-השריון שבפיקודו של גודריאן, ומאידך גיסא להחלשת כוחות-השריון הגרמניים בכלל, עקב פעולות בחבלי-ארץ מרובי-מים ובלתי-מתאימים לטנקים, לפני שיוכרע סופית הצבא הצרפתי. לכן, כמסקנה מחשבותיו אלה, פקד היטלר על הקורפוס-המשורין של גודריאן — כשהלו עמד כבר בפרשת פעולות לכיבוש קלא ובולון — להפסיק את התקדמו-תו, להסתפק בנ"ל ולהחזיק בקו על הנהר הקטן אָאָה; ואילו קבוצת-הארמיות של פון-בֹּק, אשר פרצה בצ-פון-מערב בלגיה דרך הצבא הבלגי הנכנע, נצטווה למגר את כוחות-הברית המתרכזים בדונקירק.

למחרת היום בו שיגר היטלר הוראות אלו לגוד-ריאן, ב-26 למאי, קיבל לורד גורט מהנהגה הבר-יטית העליונה אישור לכונתו לסגת מתוך בלגיה דרך דונקירק. לגודרי ה- Rifles („רובאים“), אשר הועברו באורח-חפזו בדרך-הים מאנגליה לקלא, נית-נה פקודה להלחם עד האיש האחרון. מאבקם בקלא אפשר כי הוא שהציל את האגף הימני הבריטי הח-דיש, עליו איימו עתה הגרמנים בכיתור ממערב. ברוק העתיק כוחות צפון-מערבה, בשביל למלא את החלל-הריק שנתהווה כתוצאה מכניעת הצבא הבלגי — והבריטים החלו בביצוע אחד מ„מעשי-הנסים“ הגדולים בהיסטוריה הצבאית: הצלת צבא, שמנה קרוב ל-350 אלף איש, בתנאי נחיתות-אורית מוח-לטת. סיפור הנסיגה עד לדונקירק, כפי שהוא מ-ש-תקף בספר, הנו תעודת-כבוד לרמת המשמעת-הפ-נימית של החייל הבריטי, ולשיטת האימון אשר הבי-אה אותו לידי כך.

בשורות אלה התעכבתי במיוחד על התקופה הרא-שונה, אותה סוקר אלנברוק ביומנו כי, כאמור, מב-חינה צבאית מעניינת היא במיוחד. הספר בכללו טובל מליקויים רבים, ובמיוחד מההערצה הבלתי-מסויגת המציינת את גישתו של עורך הספר אל אל-נברוק, לפיה לא היה אלנברוק מסוגל לטעות. הולזל המסורתי כלפי האמריקאים, האופייני לסוג מסוים של אנגלים, משתקף לעתים בדבריו של בעל היומן; ועליכן קשה לקבל את הערכתו על המפקדים האמ-ריקאים כמצטיינת באובייקטיביות יתרה.

מאידך גיסא, בחלקו הראשון של הספר, מתגלה בעל היומן בפעולתו בתנאים קשים, במצבים אשר יש והנם ממש ללא-תקוה, וניתן לנו לעמוד על טיבו אף מבלי שנסתכל בו דרך משקפיו של עורך

רות צפון-אפריקה, איטליה וצפון-מערב אירופה. מעניין לציין כי לראשונה מיון צירציל למנות את מונטגומרי למפקד הארמיה-השמינית. יתכן כי מיון נויים אלה הם תרומתו הגדולה של אלנברוק לנצחון. דרך אגב, באותה זירת-מבצעים של בלגיה וצפון-מזרח צרפת נפגשים אנו בפעם הראשונה במלחמה ההיא בשמותיהם של גנרל אנדרסון, אשר פקד אז על חטיבה (והיה אח"כ למפקד הארמיה-הראשונה, בחזית-תוניסיה), וגנרל הורוקס — אז מפקד גדוד מכונות-ירייה (ומאוחר יותר מפקד קורפוס מצטיין בארמיה השמינית באפריקה ובמסע נורמנדיה וארצות-השפלה).

מפקדו של אלנברוק בצרפת היה הגנרל לורד גורט, מפקד חיל-המשלוח הבריטי (*). אף שאלנברוק העריכו באופן אישי, הרי היו הן לו והן לגנרל דיל — שני מפקדי-הקורפוסים שבחיל-המשלוח — השגות לגבי התאמתו של לורד גורט לתפקיד זה של פיקוד ברמה גבוהה. הוא לא נטה לעסוק בבעיה הרחבה אשר עמדה לפניו; תמיד נכנס לפרטי-פרטיים, וטיפל בנושאים השייכים בעצם לדרגת-הפיקוד שברמת הגדוד, או לתחום פעולתו של המטה. במיוחד התעניין הוא בפרטי הטקטיקה של כוחות יחידות-המשנה שבגדוד, ואי-אפשר היה להביאו לדיון בנושאים אים הרחבים יותר, אשר הם שחייבו טיפול מצדו. סיפורו של אלנברוק טרם הושלם; עוד נכון לנו החלק השני, המיועד להופיע בקרוב — ואשר יתכן ויוסיף להבנתו של כמה וכמה פרשות סתומות מתקופת שלהי המלחמה.

(*) ומי ששימש כעבור שנים כנציב-עליון בארץ-ישראל,

הספר, והערכותיו. כן מאפשר לנו החלק הראשון שבספר לעמוד על צעדיהם-הראשונים, באותה מלחמה, של מצביאי בריטניה לעתיד. העולם מכיר את מונטגומרי כמצביא מצליח, אשר פעל תמיד כשלושותו כוחות עדיפים, ועצמת-אש וכוח-הלם מכריעים נתונים בידו; ויש הטוענים כי הוא גדול רק בתנאי עדיפות-כוח, אולם כאן אנו פוגשים אותו דוקא בתנאי נחיתות-כוח, תחת לחץ אויב חזק ממנו ופגעים רבים, ובנסיגה. והתמונה המצטיירת היא של מפקד דייקן, הבטוח בעצמו, השולט באומנות המלחמה, מדרך צבאי נפלא ואיש השולט בעצביו.

את דיביות-הרגלים ה-3, אשר עליה הוא פקד, הפך מונטגומרי למכונה-צבאית יעילה, הודות למאמצים בלתי-פוסקים אשר השקיע בה בשעות ההפוגה במסגרת אימונים, תרגילים וטיפות נוהל יום-יומי. במצבים הקשים ביותר בשעת הנסיגה גילה הוא בטחון ואופטימיות, וביצע את אשר הוטל עליו בנאמנות. לתקופה מסוימת קיבל גנ' ברוק תחת-פיקודו את דיביות-הרגלים ה-1, בפיקודו של גנרל אלכסנדר. אלנברוק מתאר את שני המפקדים: — מונטגומרי — עם מוחו החד, מהיר-התפישה, אשר ככל שהמצב הורע גילה משנה-מרץ; ואלכסנדר — אשר תמיד עורר רושם כאילו רצינות המצב נעלמת ממנו כביכול, איש שקול ומאוזן.

שני קצינים אלה השאירו רושם עמוק על אלנברוק בימים הקשים ההם. רושם זה, לא אחר, לתת את אותותיו; ובבוא הזמן המליץ למסור להם את תפקידי הפיקוד על כוחות הפועלים בשדה, אשר נתנו להם את ההודמנות ליהפך למצביאי-הנצחון — בני

מעבר מכשולים / סוף מעמ' 55

יקרה, והתכניות תשובשנה, ויהיה הכרח להעריך את המצב מחדש, לשקול — ולהחליט.

החלטות כאלו התיינה בבחינת אלתור לתכנית, אך דבקותם של הכוחות במשימה — אסור שתעורר. על הגייסות יהיה לעבור דרך מסך אש-ארטילריה שלא שותקה, ולא להמתין. בגופם יצטרכו חיילים, כשמפקדיהם בראשם, לרוץ ולהטיל עצמם על גדרות במקרה ואלו לא נפרצו; עמדות-בטון, שלא שותקו ע"י תותחנים, יהיה על חיל-הרגלים לתקוף אותן ולהשמידן.

אכן, רק בהבנה הדדית בין-חילית, באימון המשותף של כל הגורמים, ובפיקוד הטוב — ניתן יהיה להביא המשימה המורכבת לסיומה המוצלח.

חשיבות רבה נודעת לביצוע התרגול ולמתן תדרוך — ואפילו על גבי מודל או שולחן-חול שיוקמו באמצעים מאולתרים. ידיעת התפקיד שנועד לכל אחד מהעוסקים במלאכה זו, תיאום הפעולות, הקישור והקשר — הם אשר בסופו-של-דבר יכריעו בהצלחת המשימה.

לכאורה, המבצע כולו אינו אלא מסכת של פעולות טכניות, אך לגופו של דבר יעמוד כל מפקד במסיבות אלו במבחן המנהיגות והדוגמה-האישית. בעיות הפיקוד, התיאום והשליטה נבחנות כאן תחת לחץ כבד של הנסיבות הטקטיות בגזרה צרה, ותחת אש-סכנה של האויב, אשר ודאי שיעשה כל מאמץ כדי למנוע מהתוקף אחיזה בשולי מערכו המוגן.